

بررسی فرایندهای آوایی رایج در زبان زندان با توجه به متغیرهای اجتماعی جنسیت، سن،

تحصیلات و موقعیت اجتماعی

آمنه مسن آبادی

چکیده

مطالعه زبان زندان و واژه‌ها و اصطلاحات رایج در این زبان از نقطه نظر جامعه‌شناختی، روان‌شناختی، زبان‌شناختی و جرم‌شناختی دارای اهمیت است. در پژوهش حاضر به بررسی جنبه آوایی زبان زندان می‌پردازیم و مهم‌ترین فرایندهای آوایی در این گونه زبانی را با توجه به چهار متغیر اجتماعی جنسیت، سن، تحصیلات و موقعیت اجتماعی واکاوی نماییم. برای گردآوری داده‌های پژوهش از روش‌های مبتنی بر مشاهده عینی و مصاحبه استفاده شده است. این داده‌ها شامل ۶۱۵ اصطلاح رایج در زبان زندانیان مرد و ۴۹۶ اصطلاح رایج در زبان زندانیان زن است (در مجموع ۱۱۱۱ مورد). تعداد کل زندانیانی که مورد مصاحبه قرار گرفتند ۷۰ نفر بود؛ از این تعداد، ۲۰ نفر آنها زن و همگی از زندان شهر ری بودند، ۵۰ نفر آنها مرد و از چهار زندان رجایی‌شهر، قزل‌حصار، فشافویه و تهران بزرگ بودند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که مهم‌ترین فرایندهای آوایی زبان زندان عبارتند از: همگونی، ابدال، درج، حذف و قلب. هیچ‌یک از این فرایندها با متغیر جنسیت رابطه معنادار ندارند ولی سه فرایند آوایی ابدال، حذف و قلب دارای رابطه معنادار با متغیرهای سن، تحصیلات و موقعیت اجتماعی هستند در حالی که دو فرایند همگونی و درج رابطه معناداری با این متغیرها ندارند.

واژگان کلیدی: زبان زندان، زبان‌شناسی اجتماعی، فرایند آوایی، تغییر آوایی، همگونی

۱- مقدمه

زندان نیز مانند جامعه متشکل از گروه‌های مختلف اجتماعی است که با مشخصه‌های سنی، جنسی و نژادی از هم متمایز می‌شوند. اما در زندان‌ها برخلاف جامعه موقعیت‌های اجتماعی، شغلی، تحصیلی، اقتصادی سیاسی و ... در طبقه‌بندی رسمی و غیررسمی محکومان موثر نیست. گروه‌ها در زندان به واسطه مشخصه‌های دیگری همچون بزه ارتكابی، مدت محکومیت، زبان، قومیت و سن شکل می‌گیرند. گونه زبانی که زندانیان به آن سخن می‌گویند و واژه‌ها و اصطلاحاتی که به‌ویژه در گفتگو با یکدیگر به کار می‌برند، موضوعی درخور توجه و پژوهش است. این گونه زبانی گاه آن‌چنان با گونه‌های زبانی رایج در فضای بیرون از زندان متفاوت است که فهم آن برای افرادی که تجربه زندان ندارند و در معرض این گونه زبانی نبوده‌اند

دشوار می‌نماید. برای نمونه، اصطلاحات «باز بودن رأی»، «مشامی» و «حبس بلندگو» را می‌توان نام برد که پژوهشگران آنها را در گفتار زندانیان آزادشده در هنگام پیگیری امور اداری خود مشاهده کرده‌اند:

الف) خانم ..... برای همسر من که شش ماه از حبسش مونده می‌تونی کاری کنی که رأی باز شه؟ (رای باز شدن: وضعیت زندانیانی که با حکم قاضی می‌توانند از زندان آزاد شوند ولی در عوض باید از صبح تا غروب در مکانی تحت کنترل کار کنند و بعد از آن آزادند که به خانه بروند)

ب) فلانی مواد می‌زنه، اونم مشامی! (مشامی: مواد مخدری که از طریق بینی استنشاق و مصرف می‌شود)

ج) شوهرم حبس بلندگو داره! (حبس بلندگو: حبسی که باید تا انتها تحمل شود و زندانی تمام مدت محکومیت خود را بدون هیچ عفوی در زندان بماند)

علاوه بر این، پژوهشگران در اثنای مطالعات و پژوهش‌های خود به برخی از موارد ضرب و جرح و خودزنی ناشی از سوء تفاهم‌های ایجادشده در هنگام گفتگوی زندانیان با یکدیگر یا موارد متعددی از عدم وجود تفاهم و تعامل بین زندانی آزادشده با جامعه معیار برخورد کرده‌اند. بر این اساس، می‌توان زبان مورد استفاده در زندان‌ها را گونه‌زبانی خاصی دانست که ویژگی‌های آواشناختی، ساختواژی و معناشناختی خاص خود را داراست و با گونه‌های رایج در جامعه آنچنان متفاوت است که گاه به عدم تفاهم یا کج‌فهمی منجر می‌شود.

مطالعه زبان زندان هم حائز اهمیت است و هم ارزشمند؛ نه تنها به خاطر اینکه اهمیت زبان را در نزد زندانیان برای کنار آمدن با شرایط زندگی در زندان نشان می‌دهد، بلکه به خاطر اینکه به ما کمک می‌کند کارکردهای اجتماعی زبان را بهتر و بیشتر بشناسیم (مایر، ۲۰۱۳). به باور مایر (۲۰۱۳) فرهنگ و زبان حاکم بر زندان تاثیر بسزایی بر رفتار زندانیان دارد و از این رو، اگر مسئولان زندان و مسئولان قضایی به مطالعه دقیق زبان زندانیان بپردازند و با آگاهی از این زبان با زندانیان رفتار کنند می‌توان تا اندازه زیادی از بروز خشونت و ناهنجاری در زندان‌ها جلوگیری کرد. در نتیجه، آشنایی با زبان زندان و شناخت جنبه‌های آوایی، ساختواژی، نحوی و معنایی آن را می‌توان گامی مهم در راستای اصلاح زندان و بهبود وضع و رفتار زندانیان به شمار آورد.

با توجه به اهمیت موضوع و نظر به خلأ مطالعات زبان‌شناختی بر روی گونه‌زبان زندان در داخل کشور، در پژوهش حاضر می‌کوشیم به جنبه آوایی این گونه‌زبانی بپردازیم و مهمترین فرایندهای آوایی رایج در این گونه‌زبانی را با توجه به چهار متغیر اجتماعی جنسیت، سن، تحصیلات و موقعیت اجتماعی واکاوی نماییم. بنابراین پرسش‌های اصلی پژوهش عبارتند از:

۱) مهم‌ترین فرایندهای آوایی رایج در زبان زندان کدامند؟

۲) ارتباط این فرایندها با متغیرهای جنسیت، سن، تحصیلات و موقعیت اجتماعی زندانیان چگونه است؟

امید است که با این کار باب تازه‌ای در خصوص مطالعات مربوط به زندان و به‌ویژه زبان زندان گشوده شود و با شناسایی ابعاد گوناگون این گونه‌زبانی بتوان به درک بهتری از شرایط زندان و تاثیر آن بر روی ذهن و زبان زندانیان دست یافت. پیامد این موضوع می‌تواند حرکت به سوی اصلاح رفتار و برخورد مسئولان زندان و دست‌اندرکاران امور مربوط به زندانیان با این افراد و کاهش آسیب‌های اجتماعی در فضای درون و بیرون از زندان باشد.

این مقاله از شش بخش تشکیل شده است. در بخش نخست به بیان مساله و اهمیت و ضرورت آن پرداختیم. در بخش دوم، روش نمونه‌برداری، نمونه‌های مورد بررسی، روش گردآوری داده‌ها و روش پژوهش را شرح خواهیم داد. در بخش سوم، مروری کوتاه بر پیشینه پژوهش خواهیم داشت. در بخش چهارم، به بحث پیرامون پایگاه نظری پژوهش که و توصیف فرایندهای آوایی خواهیم پرداخت. در بخش پنجم، به تحلیل و بررسی داده‌ها خواهیم پرداخت و مهمترین فرایندهای آوایی زبان زندان و نیز ارتباط آنها با متغیرهای اجتماعی پیش‌گفته را واکاوی خواهیم کرد. سرانجام در بخش ششم، نتیجه‌گیری پژوهش را ارائه خواهیم نمود.

۲- روش پژوهش

این پژوهش بر روی زبان زندانیان زن و مرد در پنج زندان شهر ری، رجایی‌شهر، قزل‌حصار، فشافویه و تهران بزرگ واقع در استان‌های تهران و البرز انجام گرفته است. انتخاب این پنج زندان به صورت گزینشی و به‌خاطر دسترسی آسان برای پژوهشگران بوده و داده‌های پژوهش برگرفته از گفتار زندانیانی است که به مدت بیش از ۵ سال برای تحمل کیفرشان در این زندان‌ها به سر می‌برده‌اند. نمونه‌برداری از جامعه هدف به روش گزینشی انجام گرفته است؛ بدین صورت که پس از تعیین زندان موردنظر، برای گردآوری داده‌ها از روش‌های مبتنی بر مشاهده عینی از طریق حضور در محل، مصاحبه و یادداشت‌برداری استفاده شده است. البته در برخی موارد، مشاهدات توسط دستگاه ضبط صوت صدابرداری شده است. مصاحبه با ۲۰ زندانی زن از زندان شهر ری (که زندان ویژه بانوان است) و ۵۰ زندانی مرد از زندان‌های رجایی‌شهر (۱۰ نفر)، قزل‌حصار (۱۵ نفر)، فشافویه (۱۰ نفر) و تهران بزرگ (۱۵ نفر) انجام گرفت. در نهایت از طریق مشاهده و مصاحبه، تعداد ۶۱۵ مورد از واژه‌ها، اصطلاحات و عبارات به‌کاررفته در زبان زندانیان مرد و ۴۹۶ مورد از زبان زندانیان زن به دست آمد که به صورت کیفی و کمی مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. البته ناگفته پیداست که بسیاری از واژه‌های رایج در گفتار مردان و زنان زندانی با یکدیگر مشترک است.

جدول (۱) تعداد مصاحبه‌شوندگان را به تفکیک جنسیت، سن، تحصیلات و طبقه اجتماعی نشان می‌دهد. از لحاظ سنی، مصاحبه‌شوندگان به سه گروه تقسیم شدند: جوان (از ۱۸ تا ۳۰ سال)، میانسال (از ۳۱ تا ۵۰ سال) و کهنسال (از ۵۱ تا ۶۵ سال). از نظر سطح تحصیلات، مصاحبه‌شوندگان به چهار گروه بی‌سواد، زیردیپلم، دیپلم و لیسانس و بالاتر تقسیم شدند؛ و در نهایت از نظر طبقه اجتماعی، به سه گروه طبقه اجتماعی پایین، متوسط و بالا تقسیم گردیدند.

جدول (۱). تعداد مصاحبه‌شوندگان به تفکیک جنسیت، سن، تحصیلات و طبقه اجتماعی

جنسیت	سن			تحصیلات				طبقه اجتماعی		
	جوان	میانسال	کهنسال	بی‌سواد	زیردیپلم	دیپلم و لیسانس	بالاتر	پایین	متوسط	بالا
مذکر	۲۰	۱۵	۱۵	۱۵	۱۰	۱۱	۱۴	۱۸	۱۷	۱۵
مؤنث	۸	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۹	۶	۵
مجموع	۲۸	۲۱	۲۱	۲۰	۱۵	۱۶	۱۹	۲۷	۲۳	۲۰

۳- پیشینه پژوهش

با وجود پژوهش‌های بسیاری که در کشورهای دیگر و زبان‌های دیگر بر روی زبان زندان و ابعاد گوناگون آن انجام گرفته است، تا جایی که نگارندگان اطلاع دارند در کشور ایران و زبان فارسی تاکنون تنها دو پژوهش زبان‌شناختی بر روی این موضوع انجام شده است. یکی از این پژوهش‌ها مربوط به پایان‌نامه کارشناسی ارشد مسن‌آبادی (۱۳۹۰) است که در آن به بررسی زبان زندانیان مرد در سه زندان اوین، قزل‌حصار و ندامتگاه فردیس از دیدگاه زبان‌شناسی اجتماعی پرداخته است. وی ضمن بررسی تأثیر محیط زندان بر زبان زندانیان، نمودهای زبان‌شناختی آن را در سطوح معنایی، واژی و آوایی تحت تأثیر جامعه زندان مورد مطالعه قرار داده و دریافته است که محیط و شرایط حاکم بر زندان سبب بروز تغییرات معنایی، واژی و آوایی در گفتار زندانیان می‌شود. پژوهش دیگر، کتاب رهبر و مسن‌آبادی (۱۳۹۵) است. این پژوهشگران با رویکرد زبان‌شناسی اجتماعی به مطالعه زبان زندان پرداخته‌اند و کوشیده‌اند از این رهگذر به شناخت بهتر و بیشتری از لایه‌های زیرین جامعه زندان و درک کامل‌تری از نقش‌های زبان دست یابند. آنها مجموعه‌ای از واژه‌ها و اصطلاحات مورد استفاده در زبان زندانیان مرد در چند زندان استان تهران را گردآوری کرده و مهم‌ترین ویژگی‌های واجی، ساختواژی و معنایی آنها را بررسی نموده‌اند.

گرچه زبان زندان در ایران تاکنون تا اندازه زیادی مورد غفلت پژوهشگران حوزه زبان‌شناسی قرار گرفته است، پژوهشگران حوزه جامعه‌شناسی موضوع زندان و زندانیان را مورد توجه قرار داده‌اند و به بررسی جنبه‌هایی از زندگی در زندان و مسائل پیرامون آن پرداخته‌اند. از کارهایی که در این زمینه انجام گرفته است می‌توان عبدی (۱۳۸۷)، شمس (۱۳۸۲، ۱۳۸۷ و ۱۳۹۲) و نیز هاشمی (۱۳۸۸) را نام برد که به دلیل عدم ارتباط کار آنها با محور مقاله، از بحث بیشتر پیرامون آنها خودداری می‌کنیم.

پژوهشگران غیرایرانی تا کنون زبان زندان را از جنبه‌ها و زوایای گوناگون مورد بررسی قرار داده‌اند. واژه‌نگاران واژه‌ها و اصطلاحات رایج در زبان زندانیان را وارد واژه‌نامه‌ها کرده‌اند (برای نمونه، گرین، ۲۰۱۱؛ لایتر؛ ۱۹۹۴)؛ جامعه‌شناسان و جرم‌شناسان زبان زندان را از دیدگاه جامعه‌شناختی و جرم‌شناختی بررسی کرده و آن را برای ترسیم نقشه نظام اجتماعی زندان به کار برده‌اند (برای مثال، باندسون، ۱۹۸۹؛ اینات و اینات، ۲۰۰۰)؛ مردم‌شناسان و زبان‌شناسان به بررسی کارکردهای ارتباطی، اجتماعی و فرهنگی زبان زندان پرداخته‌اند (برای نمونه، انسیناس، ۲۰۰۱؛ لوسر، ۲۰۰۴؛ مایر، ۲۰۱۳)؛ روان‌شناسان آن را از دیدگاه روان‌شناختی مورد بررسی قرار داده‌اند (برای نمونه، متیو، ۲۰۱۳)؛ تحلیلگران گفتمان نیز به تحلیل گفتمان حاکم بر زندان پرداخته‌اند (مانند، مایر، ۲۰۰۴).

سایملین (۲۰۱۶) به بررسی گونه واژگانی مورد استفاده توسط زندانیان زن در کشور سوئد در جنوب آفریقا پرداخته است. هدف این پژوهش بررسی این موضوع بوده است که آیا زندانیان زن برای آنکه خود را جدا از جامعه معیار (جامعه غالب) نشان دهند دست به تغییر واژه‌های زبان خود می‌زنند و اصطلاحاتی به کار می‌برند که افراد خارج از جامعه زندان قادر به درک آنها نباشند یا خیر. یافته‌های پژوهش نشان داد که این زندانیان از واژه‌ها و اصطلاحاتی استفاده می‌کنند که زندانبانان، افسران پلیس و مردم بیرون از جامعه زندان نتوانند زبان آنها را متوجه شوند. دلیل این کار عمدتاً این است که زندانیان می‌خواهند هویت زبانی مستقلی داشته باشند و خود را مستقل و جدا از اولیاء امور زندان نشان دهند. مایر (۲۰۱۳) به بحث پیرامون زبان زندان پرداخته و با مطالعه مهم‌ترین مشخصه‌های زبان زندان و کارکردهای اجتماعی آن، نتیجه گرفته است که فرهنگ و زبان حاکم بر زندان تأثیر شدیدی بر رفتار زندانیان دارد و اگر مسئولان زندان و مسئولان قضایی به مطالعه دقیق زبان زندانیان بپردازند می‌توانند به درک بهتری از رفتار و اعمال زندانیان برسند و این نخستین گام برای پیشگیری از بروز خشونت در زندان است. لوسر (۲۰۰۴) از طریق مصاحبه با زندانیان زندان‌های نیوزیلند به گردآوری بیش از ۳۰۰۰ واژه و اصطلاح رایج در زبان این زندانیان طی سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۰ پرداخته است. وی در واژه‌نامه خود علاوه بر اصطلاحات و تعاریف آنها، تا حد ممکن به بررسی خاستگاه و ریشه این اصطلاحات نیز پرداخته و برای هر یک از اصطلاحات، مثال‌هایی از زبان زندانیان ارائه داده است.

۴- فرایندهای آوایی

پژوهش حاضر در چهارچوب زبان‌شناسی اجتماعی که یکی از شاخه‌های اصلی و گسترده‌ی زبان‌شناسی امروز است انجام می‌گیرد. از دیدگاه ریچاردز و اشمیت (۲۰۱۰: ۵۳۷) زبان‌شناسی اجتماعی عبارت است از مطالعه‌ی زبان در ارتباط با متغیرها و عوامل اجتماعی همچون طبقه‌ی اجتماعی، سطح تحصیلات، سن، جنسیت، قومیت و مانند آن. در این چهارچوب کوشش بر این است که رابطه‌ی میان ساختار زبان و ساختار جامعه بررسی گردد و تاثیرات ساختار جامعه و از جمله عوامل اجتماعی بر ساختار زبان مورد مطالعه قرار گیرد. یکی از موارد تأثیرپذیری زبان تحت تأثیر نقش‌ها و کارکردهای پدیده‌های اجتماعی، تغییرات آوایی است که در افراد و گروه‌ها ظاهر می‌گردد. بررسی آوایی گروه‌های جامعه نشان می‌دهد که در این سطح تمایزات زبانی وجود دارد. در نتیجه‌ی همنشینی آواها بر زنجیره‌ی گفتار شرایطی به وجود می‌آید که اصطلاحاً آن را محیط آوایی می‌نامیم. ظهور آواها در محیط‌های آوایی گوناگون بر کیفیت تولیدی آنها تأثیر می‌گذارد و به بروز تغییراتی در آنها می‌انجامد (افراشی، ۱۳۸۹: ۵۴).

در ادامه مهم‌ترین برخی از مهمترین فرایندهای آوایی که در زبان زندان نیز مشاهده می‌شود را معرفی و توصیف می‌کنیم.

۴-۱- همگونی

بنا بر نظر افراشی (۱۳۸۹) گاهی اوقات در زنجیره‌ی گفتار، در نتیجه‌ی مجاورت دو همخوان، ویژگی‌های تولیدی یکی به دیگری شباهت پیدا می‌کند، در این شرایط اصطلاحاً گفته می‌شود همگونی روی داده است. چنانچه این فرایند موجب شود یک همخوان عیناً به همخوان مجاورش مبدل شود، می‌گوییم همگونی کامل^۱ روی داده است.

برای مثال:

/sad + tâ / → [sattâ] صد تا

/hamsaye/ → [hamsade] همسایه

ولی اگر برخی مشخصه‌های یک همخوان به مشخصه‌های مجاورش شبیه شود. می‌گوییم همگونی ناقص^۲ روی داده است.

مثلاً: مقصد → maxsad
maqsad

^۱ full assimilation

^۲ partial assimilation

در اینجا همخوان [S] با مشخصه‌های [+لثوی، +سایشی، -واک] و همخوان [q] با مشخصه‌های [+ ملازی، + انسدادی، + واک] در کنار هم قرار می‌گیرند ولی در نتیجه همنشینی این دو همخوان، مشخصه‌های [+ انسدادی] و [+واک] همخوان [q] به ترتیب به [+ سایشی] و [-واک] تبدیل می‌شوند. به همین دلیل فرایند مذکور را همگونی ناقص می‌نامند.

۴-۲- هماهنگی واکه‌ای

از نظر افراشی (۱۳۸۹) اگر در دو هجای مجاور، مشخصه‌های واکهٔ یک هجا به مشخصه‌های واکهٔ هجای دیگر شباهت پیدا کند. می‌گوییم هماهنگی واکه‌ای^۱ روی داده است. مانند:

be + dow → bodow

در این جا، [e] در یک هجا، تحت تأثیر واکهٔ [o] در هجای دیگر به [o] مبدل شده است.

be + nevis → benivis

واکهٔ [e] در هجای دوم واژهٔ «بنویس» تحت تأثیر واکهٔ [i] در هجای سوم به [i] تبدیل شده است.

۴-۳- درج

فرایند افزوده شدن همخوان یا واکه و یا حتی هجایی را در بخشی از واژه «درج»^۲ گویند. البته در تعریف این فرایند توسط حق‌شناس آمده است: «آوایی که بین دو واژه یا بیشتر در زنجیرهٔ کلام و طبق قواعد نظام صوتی زبان فارسی اضافه می‌شود، درج نام دارد، مانند: یاد + گار [yadegar] (حق‌شناس، ۱۳۷۶: ۱۶۰).

۴-۴- حذف

بنابر نظر حق‌شناس (۱۳۷۶) هرگاه در زنجیرهٔ گفتار و یا در طول یک واژه، آوایی حذف شود که دلیل آن ثقیل بودن تلفظ باشد، مانند: [qad] به جای [qadr] یا [sob] به جای [sobh] و یا هر دلیل دیگر که گاه نتوان توجیهی برای آن یافت، حذف^۳ نام می‌گیرد.

۴-۵- قلب

^۱ vowel harmony

^۲ insertion

^۳ ellision

بنا بر نظر افراشی (۱۳۸۹) هنگامی که دو همخوان در ترکیب (بر اثر همنشینی) جای خود را با هم عوض کنند یعنی همخوان اول جای دوم بنشیند و بالعکس، فرآیند قلب رخ داده است. قلب در فارسی محاوره‌ای (به ویژه در میان بی‌سوادان و کم‌سوادان) بسیار دیده می‌شود، مانند:

کبریت ← کریت /kebrit/ → [kerbit]

۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها

۵-۱- فرآیندهای آوایی رایج در زبان زندان

در ادامه به بررسی مهمترین فرایندهای آوایی رایج در زبان زندان خواهیم پرداخت که عبارتند از: همگونی، ابدال، درج، حذف و قلب.

۵-۱-۱- فرآیند همگونی

هنگامی که همخوان یا واکه‌ای در همنشینی با همخوان یا واکه‌ای دیگر، پاره‌ای از ویژگی‌های آوایی خود را از دست داده و به جای آن مختصات آوایی همخوان یا واکه مجاور را به خود بگیرد همگونی رخ می‌دهد. همگونی می‌تواند میان یک همخوان با همخوان دیگر روی دهد که در آن صورت از لحاظ میزان همگون‌شدگی می‌تواند به دو نوع کامل و ناقص تقسیم شود. همچنین از لحاظ جهت همگونی می‌توان آن را بر دو نوع پیشرو^۱ و پسرو^۲ دانست. گونه دیگری از فرآیند همگونی در میان واکه‌ها دیده می‌شود که آن را هماهنگی واکه‌ای می‌نامند. از میان فرایندهای همگونی در زبان زندان، بسامد فرآیند همگونی کامل پیشرو بیشتر از بقیه انواع همگونی‌هاست که نمونه‌هایی از آن را در جدول زیر نشان داده‌ایم.

جدول (۲). نمونه‌هایی از فرآیند همگونی کامل پیشرو در زبان زندان

آوانویسی	جنسیت		صورت زیرساختی
	مرد	زن	
[bā dassāt]	■	■	با دست هات
[vāssā]	-	■	بایست (واستا)
[basse di:ge]	■	■	بسه دیگه
[dasset vazī:r]	-	■	دستت وزیر
[rāsse kārete]	■	■	راست کارته

¹ progressive

² regressive

[kar dorosse]	■	■	کاردرسته
---------------	---	---	----------

علاوه بر همگونی کامل پیشرو، مواردی از دیگر انواع همگونی نیز در زبان زندان یافت می‌شود که نمونه‌هایی از آنها در جدول زیر ارائه شده است.

جدول (۳). نمونه‌هایی از فرایند همگونی و هماهنگی واکه‌ای در زبان زندان

هماهنگی ی واکه‌ای	همگونی ناقص		آوانویسی	جنسیت		صورت زیرساختی
	پیشرو	پسرو		مرد	زن	
	■		[ʔambāri:]	■	■	انباری
■			[bi:li:teš borde]	-	■	بلیطش برده
	■		[šekambe]	■	■	شکنبه
		■	[kāreš bi:sse]	■	■	کارش بیسته

۵-۱-۲- فرایند ابدال

در این فرایند همخوان یا واکه‌ای به همخوان یا واکه دیگر بدل می‌شود. مثال‌هایی از این فرایند در جدول (۴) اشاره گردیده است.

جدول (۴). فهرست واژه‌های ساخته شده طی فرایند ابدال

تبدیل	آوانویسی	جنسیت		صورت زیرساختی
		مرد	زن	
[v] → [f]	[bā di:fāl ham xarĴe]	-	■	با دیوار هم خرجه
[h] → [y]	[beitar]	■	■	بهتر
[q] → [x]	[yaxe]	■	■	یقه
[q] → [x]	[čaxmāx]	■	■	چخماق
[r] → [l]	[šalam šu:lbā]	■	■	شلم شوربا
[p] → [f]	[qāf zan]	■	■	قاپزن
[t] → [d]	[kārdeks]	■	■	کاردکس

[t] → [d]	[rābede]	-	■	رابطه
-----------	----------	---	---	-------

۵-۱-۳- فرآیند درج

در داده‌های جمع‌آوری شده از زبان زندانیان مشاهده می‌شود که گاه آوا یا هجایی به یک واژه (و نه لزوماً در ترکیب با واژه‌های دیگر) اضافه شده است که عملکرد فرایند درج را نشان می‌دهد. نمونه‌هایی از این فرایند در جدول (۵) آمده است.

جدول (۵). نمونه‌هایی از فرایند درج در زبان زندان

درج	آوانویسی	جنسیت		صورت زیرساختی
		مرد	زن	
درج همخوان [t]	[hālli:tte]	■	■	حالیته
درج همخوان [l]	[zāllu:]	■	■	زالو
درج همخوان [t]	[qar o qātti:]	-	■	قر و قاطی

۵-۱-۴- فرآیند حذف

در داده‌های بررسی شده نمونه‌هایی از حذف همخوان، واکه و هجا دیده شده است که گاه از ابتدا، گاه از میان و گاه از پایان واژه بوده است. البته در مواردی هم این فرایند در زنجیره گفتار عمل می‌کند. نمونه‌هایی از فرایند حذف در جدول (۶) نشان داده شده است.

جدول (۶). نمونه‌هایی از فرایند حذف در زبان زندان

توضیحات	آوانویسی	جنسیت		صورت زیرساختی
		مرد	زن	
حذف همخوان [t]	[ʔostoxu:n be das]	-	■	استخوان به دست
حذف همخوان [t]	[talās]	■	■	طلاست
حذف بخشی از هجای آخر	[ʔi:no bātam]	■	■	اینو باهات هستم
حذف همخوان [t] و [h]	[ba dassāt]	■	■	با دست‌هات
حذف همخوان [d]	[ban ʔandāxtan]	-	■	بند انداختن
حذف همخوان [h]	[čārtāyi: ʔu:madan]	-	■	چارتایی آمدن

حذف همخوان [h]	[čākan]	■	■	چاه‌کن
حذف هجای [no] از اول واژه	[kareti:m]	-	■	نوکر تیم
حذف واکه [e] و نیز همگونی همخوان ها	[yāttu:n]	■	■	یادتان
حذف واکه [e] از هجای سوم	[havāsto]	-	■	حواست رو
حذف همخوان [d] از هجای دوم	[xoešše]	-	■	خودشه
حذف همخوان [m] از آخر واژه	[tox]	■	■	تخم
حذف هجای [ya] و گاه کشش واکه ی پیش از آن	[šā:d]	-	■	شاید
حذف همخوان [t] از آخر واژه	[bi:ri:x]	-	■	بی ریخت
حذف هجای آخر	[dāš]	-	■	داش
حذف همخوان [t]	[dasmāl be das]	■	■	دستمال به دست
حذف همخوان [h]	[rā be rā]	■	■	راه به راه
حذف همخوان [t]	[zi:re haš]	■	■	زیر هشت
حذف همخوان [m]	[kāre češ]	-	■	کار چشم
حذف همخوان [t]	[kār doros]	■	■	کار درست
حذف همخوان [h]	[masāle fu:ru:š]	-	■	مصالح فروش

۵-۱-۵- فرآیند قلب

هنگامی که در همخوان در ترکیب (بر اثر همنشینی) جای خود را با هم عوض کنند یعنی همخوان اول به جای همخوان دوم بنشیند و بالعکس، فرآیند قلب رخ داده است. قلب در فارسی محاوره (به ویژه در میان بی‌سوادان و کم‌سوادان) بسیار دیده می‌شود. در جدول (۷) نمونه‌های از فرآیند قلب در زبان زندان ارائه گردیده است.

جدول (۷). نمونه‌هایی از فرآیند قلب در زبان زندان

توضیحات	آوانویسی	جنسیت	صورت
---------	----------	-------	------

زیر ساختی	زن	مرد		
قفل	■	-	[qolf]	
قلبت	■	■	[qablet]	
چتر	■	-	[čatr]	
قبر کردن	■	■	[qarb kandan]	
عشق	■	-	[ʔeqš]	
تاکسی	■	-	[tāski:]	
پودر	■	-	[pu:rt]	پس از فرایند قلب [d] به جفت بی‌واک خود [t] در روند واگرفتگی تبدیل شده است.
ریسک	■	-	[ri:ks]	
می‌فرستمت	■	■	[mi:rfestamet]	
نچسبید	■	■	[načabsi:d]	
نقشه	■	-	[našqe]	
نامحرم	■	-	[namarham]	

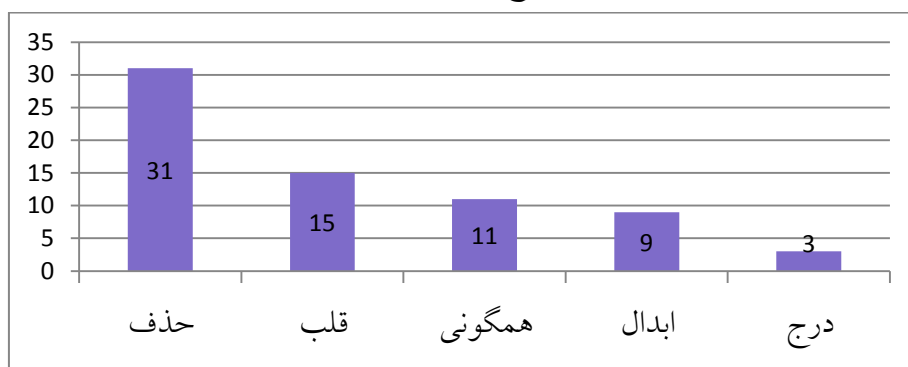
۴-۲- رابطه فرایندهای آوایی با متغیرهای اجتماعی

همان‌گونه که گفتیم پنج فرایند آوایی مشاهده شده در زبان زندان عبارتند از: همگونی، ابدال، درج، حذف و قلب که فراوانی و درصد وقوع هر یک از آنها در جدول و نمودار زیر آمده است.

جدول (۸). فراوانی و درصد وقوع فرایندهای آوایی در زبان زندان

فراوانی	درصد وقوع نسبت به کل	فرایندهای آوایی
۳۱	۴۴/۹۳	حذف
۱۵	۲۱/۷۴	قلب
۱۱	۱۵/۹۴	همگونی
۹	۱۳/۰۴	ابدال
۳	۴/۳۵	درج
۶۹	۱۰۰	مجموع

نمودار (۱). فراوانی وقوع فرایندهای آوایی در زبان زندان

همان‌گونه که در جدول و نمودار بالا مشاهده می‌شود، فراوانی فرایند آوایی حذف بیش از سایر فرایندهای آوایی و کمیت آن بیش از دو برابر فراوانی فرایند قلب است که در رده دوم قرار دارد. در میان این پنج فرایند آوایی کمترین میزان فراوانی مربوط به درج است. در ادامه ارتباط میزان وقوع این فرایندها در گفتار زندانیان را با پنج متغیر جنسیت، سن، تحصیلات، موقعیت اجتماعی و نوع جرم بررسی می‌کنیم.

۴-۲-۱- ارتباط فرایندهای آوایی با متغیر جنسیت

جدول (۹) فراوانی بسامد وقوع پنج فرایند آوایی همگونی، ابدال، درج، حذف و قلب را در گفتار زندانیان به تفکیک جنسیت آنها نشان می‌دهد. همان‌طور که دیده می‌شود، بسامد وقوع همه فرایندهای آوایی در گفتار زندانیان مرد بیش از زندانیان زن است. برای بررسی تأثیر عامل جنسیت بر بسامد وقوع این فرایندها در زبان زندان از آزمون ناپارامتری کای-دو استفاده شده که نتایج آن در جدول (۱۰) آمده است.

جدول (۹). بسامد وقوع فرایندهای آوایی در زبان زندان را به تفکیک جنسیت

		فرایندهای آوایی					کل
		همگونی	ابدال	درج	حذف	قلب	
جنسیت	مذکر	۱۱	۳۲	۳	۴۰	۳۰	۱۱۶
	مونث	۷	۲۰	۲	۳۱	۸	۶۸
کل		۱۸	۵۲	۵	۷۲	۳۸	۱۸۴

برای بررسی درستی یا نادرستی این فرضیه که «متغیر جنسیت سبب ایجاد تفاوت معنادار در میزان مشاهده فرایندهای آوایی در گفتار زندانیان زن و مرد می‌شود» از آزمون کای-دو استفاده می‌کنیم که نتایج آن در جدول زیر به نمایش درآمده است.

جدول (۱۰). آزمون ناپارامتری کای-دو

نتیجه آزمون	Sig	df	Value
رد فرضیه	۰.۲۳۲	۴	۰.۵۹۵
Chi-Square			

همان‌گونه که در جدول بالا ملاحظه می‌شود، با توجه به مقدار Sig که بزرگتر از ۵ درصد است این فرضیه در سطح خطای ۵ درصد رد می‌شود.

۴-۲-۲- ارتباط فرایندهای آوایی با متغیر سن

داده‌های مربوط به فراوانی و درصد وقوع پنج فرایند آوایی همگونی، ابدال، درج، حذف و قلب برای زندانیان زن و مرد به تفکیک سه رده سنی جوان (۱۸-۳۰ سال)، میانسال (۳۱-۵۰ سال) و کهنسال (۶۵-۵۱ سال) در جدول زیر به نمایش درآمده است.

جدول (۱۱). تفاوت رخداد فرایندهای آوایی میان زنان و مردان به لحاظ سن

رده سنی	فراوانی و درصد بر حسب جنسیت	فرایندهای آوایی										
		همگونی	معناداری	ابدال	معناداری	درج	معناداری	حذف	معناداری	قلب	معناداری	
جوان ۱۸ تا ۳۰ سال	مذکر	فراوانی	۹	۰/۱۱۸	۱۷	۰/۰۳۲	۲	۰/۲۱۱	۲۸	۰/۰۰۰	۲۵	۰/۰۰۰
		درصد	۰/۸۲		۰/۵۳		۰/۶۷		۰/۷۰		۰/۸۳	
	مونث	فراوانی	۷		۱۶		۲		۳۰		۸	
		درصد	۱/۰۰		۰/۵۳		۱/۰۰		۰/۹۶		۱/۰۰	
میانسال ۳۱ تا ۵۰ سال	مذکر	فراوانی	۱۰	۰/۳۰۹	۲۸	۰/۰۲۷	۳	نسبت ها ۱/۰۰	۳۵	۰/۰۲۲	۲۹	۰/۰۰۹
		درصد	۰/۹۱		۰/۸۷		۰/۰۰		۰/۸۷		۰/۹۷	
	مونث	فراوانی	۵		۱۲		۲		۲۰		۴	
		درصد	۰/۷۱		۰/۶۰		۱/۰۰		۰/۶۴		۰/۵۰	

کهنسال تا ۵۱ سال	مذکر	فراوانی	۵	۰/۳۸۰	۱۵	۰/۰۰۷	۱	۰/۷۰۹	۲۵	۰/۰۰۸	۲۰	۰/۰۱۸
		درصد	۰/۶۴		۰/۴۷		۰/۳۳		۰/۶۲		۰/۶۷	
۶۵ سال	مونث	فراوانی	۳	۰/۳۸۰	۳	۰/۰۰۷	۱	۰/۷۰۹	۱۰	۰/۰۰۸	۲	۰/۰۱۸
		درصد	۰/۴۳		۰/۱۵		۰/۵۰		۰/۳۲		۰/۲۵	

با در نظر گرفتن جدول بالا که تفاوت رخداد فرایندهای آوایی را بر اساس سن بین دو جنس مذکر و مونث نشان می‌دهد می‌توان نتیجه گرفت که در مورد فرایند همگونی بیشترین درصد استفاده از این فرایند در میان زندانیان زن جوان مشاهده می‌شود (۱۰۰ درصد) و کمترین میزان استفاده از آن در میان زندانسان زن کهنسال است (۴۳ درصد). ولی در رده‌های سنی سه گانه (یعنی جوان، میانسال و کهنسال) تفاوت معناداری میان زنان و مردان در استفاده از فرایند همگونی به چشم نمی‌خورد. پس می‌توان گفت سن به عنوان یک متغیر اجتماعی تأثیری بر وقوع فرایند آوایی همگونی در گفتار زندانیان زن و مرد ندارد.

در مورد فرایند ابدال می‌بینیم که در میزان وقوع این فرایند در گفتار زندانیان زن و مرد در هر سه رده سنی تفاوت معنادار وجود دارد و بیشترین تفاوت در رده سنی کهنسالان یافت می‌شود. بیشترین درصد وقوع این فرایند مربوط به زندانیان مرد میانسال است (۸۷ درصد) و کمترین درصد وقوع آن در گفتار زندانیان زن کهنسال یافت می‌شود (۱۵ درصد). بر این اساس مشاهده می‌شود که متغیر سن بر بسامد وقوع فرایند آوایی ابدال در گفتار زندانیان زن و مرد تأثیرگذار است و این فرایند در گفتار مردان به طور کلی بیشتر از گفتار زنان یافت می‌شود و بویژه با افزایش سن این فاصله نیز افزایش می‌یابد.

در مورد فرایند درج نیز همچون فرایند همگونی، عامل سن باعث ایجاد تفاوت معنادار در میزان وقوع این فرایند در گفتار زندانیان زن و مرد نمی‌شود. بیشترین درصد وقوع فرایند درج مربوط به زنان و مردان میانسال (۱۰۰ درصد) و نیز زنان جوان (۱۰۰ درصد) است و کمترین میزان آن مربوط به مردان کهنسال (۳۳ درصد).

بسامد وقوع فرایند آوایی حذف در هر سه رده سنی جوان، میانسال و کهنسال در میان زندانیان زن و مرد دارای تفاوت معناداری است و در نتیجه عامل سن را باید یک عامل تأثیرگذار بر میزان وقوع این فرایند در گفتار زندانیان زن و مرد دانست. بیشترین درصد وقوع این فرایند در میان زندانیان مؤنث جوان دیده می‌شود (۹۶ درصد) و کمترین درصد در میان زندانیان مؤنث کهنسال.

همانند فرایند حذف، وقوع فرایند قلب نیز در گفتار زندانیان زن و مرد در هر سه رده سنی تأثیرپذیر از متغیر سن بوده و تفاوت معناداری در این رابطه در دو جنس مذکر و مؤنث مشاهده می‌شود. بیشترین درصد

وقوع این فرایند را می‌توان در میان زندانیان زن جوان مشاهده کرد (۱۰۰ درصد) و کمترین آن را در گفتار زندانیان زن کهنسال (۲۵ درصد).

با نگاهی به جدول فوق به طور کلی می‌توان دریافت که در رده سنی جوان درصد وقوع فرایندهای آوایی در میان زندانیان زن بیشتر از زندانیان مرد است، در حالی که در رده سنی میانسال این قضیه برعکس است و درصد وقوع فرایندهای آوایی در میان زندانیان مرد بیشتر است. در رده سنی کهنسال نیز به جز فرایند درج، درصد وقوع سایر فرایندها در میان زندانیان مرد در مقایسه با زندانیان زن بیشتر است.

۴-۲-۳- ارتباط فرایندهای آوایی با متغیر سطح تحصیلات

داده‌های مربوط به فراوانی و درصد وقوع پنج فرایند آوایی همگونی، ابدال، درج، حذف و قلب برای زندانیان زن و مرد به تفکیک چهار سطح تحصیلات بیسواد، زیردیپلم، دیپلم و لیسانس و بالاتر در جدول زیر به نمایش درآمده است.

جدول (۱۳). تفاوت رخداد فرایندهای آوایی میان زنان و مردان به لحاظ سطح تحصیلات

تحصیلات	فراوانی و درصد بر حسب جنسیت		فرایندهای آوایی									
			همگونی	معداداری	ابدال	معداداری	درج	معداداری	حذف	معداداری	قلب	معداداری
بیسواد	مذکر	فراوانی	۱۱	نسبت ها	۳۰	۰/۰۳۲	۳	نسبت ها	۳۷	۰/۰۰۳	۲۹	۰/۰۰۹
		درصد	۱/۰۰		۰/۹۴		۱/۰۰		۰/۹۲		۰/۹۷	
	مونث	فراوانی	۷	برابرند	۱۴	۰/۰۷۰	۲	برابرند	۲۰	۰/۰۶۴	۴	۰/۰۵۰
		درصد	۱/۰۰		۰/۷۰		۱/۰۰		۰/۶۴		۰/۵۰	
زیردیپلم	مذکر	فراوانی	۹	۰/۸۷۵	۲۵	۰/۰۳۵	۳	نسبت ها	۳۱	۰/۰۰۱	۲۷	۰/۰۰۳
		درصد	۰/۸۲		۰/۷۸		۱/۰۰		۰/۷۷		۰/۹۰	
	مونث	فراوانی	۶	۰/۵۰	۱۰	۱/۰۰	۲	برابرند	۱۳	۰/۴۲	۳	۰/۳۷
		درصد	۰/۸۶		۰/۵۰		۱/۰۰		۰/۴۲		۰/۳۷	
دیپلم	مذکر	فراوانی	۸	۰/۴۹۱	۲۲	۰/۰۰۳	۲	۰/۲۱۱	۲۵	۰/۰۰۰	۲۵	۰/۰۱۳
		درصد	۰/۷۳		۰/۶۹		۰/۶۷		۰/۶۲		۰/۸۳	

	مؤنث	فراوانی	۶		۶		۲		۶		۳	
		درصد	۰/۸۶		۰/۳۰		۱/۰۰		۰/۱۹		۰/۳۷	
لیسانس و بالاتر	مذکر	فراوانی	۳	۰/۹۵۲	۱۵	۰/۰۰۷	۱	۰/۷۰۹	۲۲	۰/۰۰۰	۱۶	۰/۰۰۶
		درصد	۰/۲۷		۰/۴۷		۰/۳۳		۰/۵۵		۰/۵۳	
	مؤنث	فراوانی	۲	۳	۱	۳	۱					
		درصد	۰/۲۹	۰/۱۵	۰/۵۰	۰/۱۰	۰/۱۲					

نتایج حاصل از تحلیل جدول (۱۳) که تفاوت رخداد فرایندهای آوایی میان زندانیان زن و مرد به لحاظ سطح تحصیلات را نشان می‌دهد بیانگر آن است که عامل سطح تحصیلات باعث ایجاد تفاوت معنادار در میزان استفاده زندانیان زن و مرد از فرایندهای آوایی ابدال، حذف و قلب می‌شود در حالی که تأثیر این عامل بر میزان استفاده زندانیان زن و مرد از فرایندهای همگونی و درج سبب ایجاد تفاوت معنادار بین جنس مذکر و مؤنث نمی‌شود.

این جدول همچنین نشان می‌دهد که رابطه میان سطح سواد زندانیان با میزان وقوع فرایندهای آوایی در گفتار آنان رابطه‌ای معکوس است؛ یعنی هرچه سطح تحصیلات آنان بالاتر باشد در گفتار آنان موارد کمتری از فرایندهای آوایی را می‌توان یافت به گونه‌ای که بیشترین درصد وقوع این فرایندها را در گفتار زندانیان مرد بیسواد می‌توان دید (بالای ۹۰ درصد در مورد همه فرایندهای آوایی) در حالی که کمترین درصد وقوع این فرایندها در میان زندانیان زن لیسانس و بالاتر دیده می‌شود (کمتر از ۳۰ درصد در مورد همه فرایندها به جز فرایند درج). این یافته‌ها همچنین بیانگر است که میزان وقوع فرایندهای آوایی در گفتار مردان به طور کلی بیشتر از گفتار زنان است به طوری که تفاوت آنها در برخی موارد به بیش از ۵۰ درصد می‌رسد.

تفاوت سطح معناداری در بیسوادان در فرایند همگونی دارای نسبت برابری هستند. تفاوت سطح معناداری در زیردیپلم، دیپلم و لیسانس و بالاتر در فرایند همگونی و در فرایند درج با تحصیلات دیپلم و لیسانس و بالاتر دارای تفاوت معناداری نیستند. در فرایند ابدال، با تحصیلات زیر دیپلم تفاوت سطح معناداری دارای بالاترین مقدار است. در فرایند قلب، با تحصیلات دیپلم تفاوت سطح معناداری دارای بالاترین مقدار است.

۴-۲-۴- ارتباط فرایندهای آوایی با متغیر موقعیت اجتماعی

داده‌های مربوط به فراوانی و درصد وقوع پنج فرایند آوایی همگونی، ابدال، معناداری، حذف و قلب برای زندانیان زن و مرد به تفکیک سه موقعیت اجتماعی بالا، متوسط و پایین در جدول زیر به نمایش درآمده است.

جدول (۱۲). تفاوت رخداد فرایندهای آوایی میان زنان و مردان به لحاظ موقعیت اجتماعی

موقعیت اجتماعی	فراوانی و درصد بر حسب جنسیت		فرایندهای آوایی									
			همگونی	معناداری	ابدال	معناداری	درج	معناداری	حذف	معناداری	قلب	معناداری
بالا	مذکر	فراوانی	۶	۰/۹۱۴	۱۷	۰/۰۰۸	۱	۰/۷۰۹	۳۰	۰/۰۰۰	۱۸	۰/۰۴۸
		درصد	۰/۵۵		۰/۵۳		۰/۳۳		۰/۷۵		۰/۶۰	
	مونث	فراوانی	۴	۴	۱	۶	۲					
		درصد	۰/۵۷	۰/۲۰	۰/۵۰	۰/۱۹	۰/۲۵					
متوسط	مذکر	فراوانی	۸	۰/۴۹۱	۲۳	۰/۰۱۹	۲	۰/۲۱۱	۳۵	۰/۰۰۰	۲۳	۰/۰۳۷
		درصد	۰/۷۳		۰/۷۲		۰/۶۷		۰/۸۷		۰/۷۷	
	مونث	فراوانی	۶	۸	۲	۱۴	۳					
		درصد	۰/۸۳	۰/۴۰	۱/۰۰	۰/۴۵	۰/۳۷					
پایین	مذکر	فراوانی	۱۱	نسبت ها	۲۶	۰/۰۱۷	۳	نسبت‌ها برابرند	۳۸	۰/۰۰۰	۲۸	۰/۰۰۰
		درصد	۱/۰۰		۰/۸۱		۱/۰۰		۰/۹۵		۰/۹۳	
	مونث	فراوانی	۷	۱۰	۲	۲۰	۴					
		درصد	۱/۰۰	۱/۵۰	۱/۰۰	۰/۶۴	۰/۵۰					

جدول (۱۲) تفاوت رخداد فرایندهای آوایی در میان زندانیان زن و مرد را به لحاظ موقعیت اجتماعی نشان می‌دهد. با توجه به این جدول، میزان وقوع فرایندهای همگونی و درج برای هیچ یک از موقعیت‌های اجتماعی بالا، متوسط و پایین برای جنس مذکر و مؤنث تفاوت معناداری را نشان نمی‌دهد. بر این اساس می‌توان گفت که عامل موقعیت اجتماعی باعث ایجاد تفاوت معنادار در میزان استفاده زندانیان زن و مرد از فرایندهای همگونی و درج نمی‌شود.

برخلاف دو فرایند همگونی و درج، تأثیر عامل موقعیت اجتماعی بر میزان وقوع سه فرایند آوایی ابدال، حذف و قلب سبب ایجاد تفاوت معنادار در میزان استفاده زندانیان زن و مرد از این فرایندها می‌گردد. این تفاوت معنادار در هر سه موقعیت اجتماعی بالا، متوسط و پایین مشاهده می‌شود.

نتایج حاصل از این جدول به طور کلی نشان‌دهنده آن است که موقعیت اجتماعی زندانیان زن و مرد بر بسامد وقوع فرایندهای آوایی ابدال، حذف و قلب در گفتار آنان دارای تأثیر قابل توجه است و تفاوت معنادار ایجاد می‌کند ولی بر بسامد وقوع دو فرایند آوایی همگونی و درج تأثیر چندانی ندارد و سبب ایجاد تفاوت معنادار نمی‌شود. این نتایج همچنین نشان می‌دهد که بیشترین درصد همه انواع فرایندهای آوایی در گفتار زندانیان دارای موقعیت اجتماعی پایین مشاهده می‌شود و هر چه موقعیت اجتماعی زندانیان بالاتر باشد نشانه‌های این فرایندهای آوایی در گفتار آنان کمتر به چشم می‌خورد.

۵- نتیجه‌گیری

در این پژوهش با بررسی واژه‌ها و اصطلاحات رایج در گفتار ۲۰ زندانی زن و ۵۰ زندانی مرد از زندان‌های قزل‌حصار، رجایی‌شهر، تهران بزرگ، فشافویه و شهر ری در استان‌های تهران و البرز جنبه آوایی زبان زندان را مورد تحلیل قرار دادیم. نتایج پژوهش در راستای پاسخ به دو پرسش اصلی پژوهش نشان‌دهنده آن است که:

(۱) مهمترین فرایندهای آوایی رایج در زبان زندان عبارتند از: همگونی، ابدال، درج، حذف و قلب.

(۲) رابطه معناداری میان متغیر جنسیت و فرایندهای آوایی به چشم نمی‌خورد ولی در مورد رابطه میان سه متغیر دیگر با فرایندهای آوایی نمی‌توان پاسخ قطعی داد زیرا بستگی به نوع فرایند آوایی دارد. سه فرایند آوایی ابدال، حذف و قلب دارای رابطه معنادار با متغیرهای سن، تحصیلات و موقعیت اجتماعی هستند در حالی که دو فرایند همگونی و درج رابطه معناداری با این متغیرها ندارند.

پرداختن به ریشه‌ها و علل رواج واژه‌ها و اصطلاحات خاص و منحصر به فرد در زبان زندان از موضوعات پژوهشی جالب و سودمند در زمینه زبان زندان است که در اینجا مجال آن نیست. ولی به اختصار می‌توان گفت که یکی از دلایل استفاده زندانیان از واژگان و اصطلاحات منحصر به فرد و ویژه خود این می‌تواند باشد که زندانیان تمایل دارند هویت زبانی مستقل از جامعه و مسئولان زندان داشته باشند. به سخن دیگر، می‌خواهند خود را جامعه‌ای جدا و مستقل از جامعه معیار (جامعه غالب) بیرون از زندان نشان دهند. به همین منظور، واژه‌ها و اصطلاحاتی را به کار می‌برند که مسئولان زندان و مردم جامعه بیرون از

زندان آن را به راحتی متوجه نشوند. این امر علاوه بر آنکه به خاطر اقتضائات زندان و گفتگوهای میان زندانیان است، می تواند دارای ریشه های روان شناختی و جامعه شناختی نیز باشد که بحث پیرامون آن در قلمرو این پژوهش نمی گنجد.

منابع فارسی

- افراشی، آزیتا (۱۳۸۹). ساخت زبان فارسی. تهران: سمت.
- حق شناس، علی محمد (۱۳۷۶). آواشناسی (فونتیک). (چاپ پنجم). تهران: نشر آگه.
- آقازینالی، زهرا؛ آقاحسینی، حسین. (۱۳۸۷). مقایسه تحلیلی کنایه و آیرونی در ادبیات فارسی و انگلیسی. کاوش نامه زبان و ادبیات فارسی. شماره ۱۷، صص ۹۵-۱۲۸.
- اکرامی، محمود. (۱۳۸۴). مردم شناسی اصطلاحات خودمانی: پژوهشی مردم شناختی در اصطلاحات خودمانی جوانان. مشهد: نشر ایثار.
- شمس، علی. (۱۳۸۲). رویکردی جدید به نظام زندانبانی: بازگشت سعادت مندانه. تهران: سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، راه تربیت.
- شمس، علی (۱۳۸۷). مقدمه ای بر جامعه شناسی زندان (چاپ چهارم). تهران: انتشارات راه تربیت.
- شمس، علی. (۱۳۹۲). آسیب شناسی زندان. تهران: انتشارات جامعه شناسان.
- عبدی، عباس. (۱۳۸۷). تاثیر زندان بر زندانی: آسیب شناسی اجتماعی. تهران: موسسه تحقیقاتی و انتشاراتی نور.
- هاشمی، پریناز. (۱۳۸۸). دیوارنوشته های زندان قصر. تهران: نشر چشمه.
- رهبر، بهزاد؛ مسن آبادی، آمنه. (۱۳۹۵). زبان زندان: تحلیل زبان شناختی و فرهنگ اصطلاحات. تهران: انتشارات گیوا.
- مسن آبادی، آمنه. (۱۳۹۰). زبان زندان: نگاهی به نموده های زبان شناختی در بزه کاران زندان های استان تهران و استان البرز. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.

References

- Bondeson, U.V. (1989). *Prisoners in prison societies*. New Brunswick, NJ: Transaction Publications.
- Bussmann, H. (1996). *Routledge Dictionary of Language and Linguistics* (Translated and edited by G. Trauth and K. Kazzazi). London/New York: Routledge.
- Einat, T. and Einat, H. (2000). "Inmate argot as an expression of prison subculture: The Israeli case". *The Prison Journal*, 80, 309-25.

- Encinas, G. (2001). *Prison argot: A sociolinguistic and lexicographic study*. New York: University Press of America.
- Green, J. (2011). *Greens dictionary of slang*. Oxford: Oxford University Press.
- Hodson, R.A. (2000). *Sociolinguistics (2nd ed.)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lighter, J. E. (1994). *Historical dictionary of American slang*. New York: Random House.
- Looser, D. (2004). "Lexicography on the inside: Doing time in every New Zealand prison". *International Journal of Lexicography*, 7(1), 69–87.
- Mathew, D. (2013). "Prison language: A psychoanalytic approach to the language of British young offenders in the twenty-first century". *International Forum of Psychoanalysis*, 22(2): 95-107.
- Mayr, A. (2004). *Prison Discourse: Language as a Means of Control and Resistance*. New York: Palgrave Macmillan.
- Mayr, A. (2013). "Prison Language". In, C. A. Chapelle (ed.), *The Encyclopedia of Applied Linguistics* (pp. 4662–4667). Blackwell Publishing Ltd.
- Murphy, M.L. and A. Koskela (2010). *Key Terms in Semantics*. London/New York: Continuum International Publishing Group.
- Simelane, L. (2016). "A Case Study of the Linguistic Variety of Women in the Mawelawela Correctional Institution, Swaziland". *Linguistics and Literature Studies*, 4(2): 109-117.
- Richards, J. and R. Schmidt (2010). *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. London: Longman.